**CZU: 343.51** **DOI: https://doi.org/10.5281/zenodo.12155335**

# PERICOLUL SOCIAL AL FABRICĂRII SAU PUNERII ÎN CIRCULAŢIE A SEMNELOR BĂNEŞTI FALSE SAU A TITLURILOR DE VALOARE FALSE

**Roșca Carmen**

doctorandă, Școala Doctorală Științe Juridice și Științe Economice,
Universitatea de Stat din Moldova
ORCID: 0009-0000-7522-7347

*To ensure the proper functioning of the monetary system and the securities market, it is necessary to develop effective measures to prevent and combat the manufacture or circulation of counterfeit money or securities. The analysis of offenses under Article 236 of the Penal Code of the Republic of Moldova can contribute to the deepening of the scientific discourse on their legal essence, based on the study of specialized literature, the analysis of national and international normative acts in the field, as well as judicial practice. In this sense, the relevance of conducting a systematic scientific study of the problems related to the qualification of acts based on Article 236 of the Penal Code of the Republic of Moldova and the interpretation of this article in the light of the principle of legality, as well as finding effective methods to overcome these problems, is evident.*

***Keywords:*** *counterfeit money; counterfeit securities; production; putting into circulation; prevention; counteraction.*

În lumea de astăzi, sistemul monetar şi piaţa valorilor mobiliare constituie coloana vertebrală a economiei. Fluxul de bani, împreună cu circulaţia valorilor mobiliare, formează temelia sistemului financiar al fiecărei naţiuni. Rolul acestor două nu este unul static, ci dinamic. Evoluţia lor modelează fluxul de bunuri şi, prin extensie, producţia de bunuri şi, în ultimă instanţă, întregul sistem economic. În procesul de integrare în arena economică europeană şi globală, Republica Moldova îşi modelează relaţiile de piaţă şi îşi adaptează sistemul monetar şi piaţa valorilor mobiliare la condiţiile economice emergente. Aceasta reprezintă o provocare majoră pentru statul nostru, care trebuie să creeze un mediu propice şi suficient pentru dezvoltarea sistemului monetar şi a pieţei valorilor mobiliare. Protejarea eficientă a acestora este esenţială pentru existenţa oricărui stat şi joacă un rol crucial în stabilizarea şi dezvoltarea economiei. Orice atac asupra fundamentelor acestui sistem poate avea un impact semnificativ asupra economiei naţionale în ansamblu.

Fabricarea sau punerea în circulaţie a semnelor băneşti false sau a titlurilor de valoare false (art. 236 din Codul penal al Republicii Moldova (în

continuare – CP RM)) este periculoasă ca modalitate de redistribuire ilegală a avuției naționale. În acest caz, dauna directă constă în faptul că elementele reale ale produsului intern brut (produse, servicii, lucrări) sunt schimbate pentru semne băneşti false sau titluri de valoare false. Acestea au o valoare doar nominală, fără însă a reflecta o valoare reală. Semnele băneşti false nu pot să reprezinte echivalentul unor produse, servicii sau lucrări reale. În cazul titlurilor de valoare false, apar obligaţii de creanţă faţă de un investitor imaginar. Prin urmare, fabricarea sau punerea în circulaţie a semnelor băneşti false sau a titlurilor de valoare false implică o perturbare a echilibrului dintre masa de produse, servicii şi lucrări, pe de o parte, şi cea de mijloace de plată pentru acestea, pe de altă parte. Acest lucru afectează stabilitatea financiară, care depinde în mare măsură de valoarea reală a masei monetare şi a masei titlurilor de valoare care circulă în economie şi care determină dimensiunea produsului intern brut. Scăderea acestuia provoacă inflaţie şi deprecierea semnelor băneşti şi a titlurilor de valoare.

Autenticitatea este o calitate de primă importanţă în toate domeniile activităţii umane. Fiind un element esenţial al securităţii circulaţiei semnelor băneşti şi a titlurilor de valoare, autenticitatea acestora asigură funcţionarea normală (adică bazată pe legi şi pe alte acte normative) a sistemului monetar şi a pieţei valorilor mobiliare. Controlul asupra inflaţiei şi asigurarea echilibrului dintre masa de produse, servicii şi lucrări, pe de o parte, şi cea de mijloace de plată pentru acestea, pe de altă parte, se realizează nu numai prin aplicarea instrumentelor economice, ci şi prin aplicarea instrumentelor juridice. În scopul atingerii unui nivel superior de progres în relaţiile economice, este esenţială întărirea sistemului financiar, atât la nivel naţional, cât şi la nivelul întregii comunităţi globale. De la primele menţiuni privind fabricarea sau punerea în circulaţie a semnelor băneşti false sau a titlurilor de valoare false şi până în zilele noastre, această problemă îşi menţine relevanţa, fiind una dintre cele mai mari ameninţări la adresa securităţii economice interne şi internaţionale. În contextul actual, fabricarea sau punerea în circulaţie a semnelor băneşti false sau a titlurilor de valoare false a devenit un fenomen antisocial de amploare uneori transnaţională, care constituie o ameninţare pentru interesele economice ale Republicii Moldova.

Fabricarea sau punerea în circulaţie a semnelor băneşti false sau a titlurilor de valoare false, ca fenomen antisocial, are o istorie relativ îndelungată, fiind legată de procesele obiective de dezvoltare economică a statelor. Drept urmare, ridicarea unui baraj solid care să împiedice impactul negativ al acestui fenomen asupra vieţii economice a statelor, a fost

recunoscută ca o problemă internaţională încă de la începutul secolului XX, a cărei soluţie trebuie să fie realizată prin eforturile comune ale statelor. De exemplu, lupta pe scena internaţională împotriva fabricării sau punerii în circulaţie a semnelor băneşti false se desfăşoară de aproximativ 100 de ani, pe baza Convenţiei internaţionale privind stoparea falsificării de monedă, încheiată la 20.04.1929 la Geneva (Elveţia)[1] (în continuare – Convenţiei de la Geneva). România (care includea la acel moment cea mai mare parte a actualului teritoriu al Republicii Moldova) a ratificat Convenţia de la Geneva la 07.03.1939. După dezintegrarea URSS şi a Iugoslaviei, următoarele ţări au aderat la Convenţia de la Geneva: Georgia la 20.07.2000; Republica Belarus la 23.08.2001; Republica Croaţia la 30.12.2003; Republica Lituania la 02.04.2004; Republica Macedonia de Nord la 07.08.2005; Republica Slovenia la 09.05.2006; Bosnia şi Herţegovina la 27.04.2009; Republica Kazahstan la 22.12.2010; Muntenegru la 15.12.2015; Republica Serbia la 18.03.2016.

Republica Moldova încă nu a ratificat Convenţia de la Geneva. Ceea ce influenţează negativ asupra reputaţiei statului nostru în planul prevenirii şi combaterii prin eforturile concertate ale comunităţii internaţionale a fenomenului de fabricare sau punere în circulaţie a semnelor băneşti false. Totuşi, în Propunerile la Planul naţional de acţiuni privind realizarea criteriilor de aderare a Republicii Moldova la Uniunea Europeană şi privind implementarea Acordului de Asociere Republica Moldova – Uniunea Europeană pentru anii 2023-2027 pe capitolul de negociere pentru aderarea la Uniunea Europeană, nr. 32 „Control financiar”, se menţionează ca deziderat iniţierea negocierii de semnare a Convenţiei de la Geneva până în decembrie 2024.[2] Implementarea acestui deziderat va demonstra că Republica Moldova se afirmă ca membru cu drepturi depline al comunităţii mondiale şi, în acest sens, sistemul său juridic se orientează către schimbările care au loc în sfera relaţiilor internaţionale şi, inclusiv, în sfera dreptului penal internaţional. Să nu uităm în acest sens că alin. (1) art. 8 al Constituţiei Republicii Moldova[3] subliniază angajamentul ţării noastre de a respecta principiile şi normele internaţionale

[1] A se vedea: International Convention for the Suppression of Counterfeiting Currency. Geneva, 20 April 1929. www.worldlii.org/int/other/LNTSer/1931/45.html

[2] A se vedea: Propuneri la Planul național de acțiuni privind realizarea criteriilor de aderare a Republicii Moldova la Uniunea Europeană și privind implementarea Acordului de Asociere RM – UE pentru anii 2023-2027 pe capitolul de negociere pentru aderarea la Uniunea Europeană, nr. 32 „Control financiar”.
https://mfa.gov.md/sites/default/files/cap._32_control_financiar_pna_2023-2027.pdf

[3] A se vedea: Constituția Republicii Moldova. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1994, nr. 1, 5.

stabilite de Organizaţia Naţiunilor Unite şi de tratatele la care este parte. Acest lucru implică faptul că Republica Moldova îşi va baza relaţiile cu alte state pe principiile şi normele unanim recunoscute ale dreptului internaţional. În esenţă, aceasta înseamnă că Republica Moldova se angajează să acţioneze în conformitate cu regulile şi standardele internaţionale, să respecte drepturile şi suveranitatea altor state şi să colaboreze cu comunitatea internaţională într-un mod care promovează cooperarea globală.

După obţinerea independenţei, Republica Moldova şi-a îndreptat atenţia către dezvoltarea economiei de piaţă, în care sistemul monetar şi piaţa valorilor mobiliare funcţionează ca regulatori indispensabili. Transformările economice care au avut loc în ţara noastră de la începutul anilor '90 ai secolului XX, în timpul trecerii de la metodele de gestionare administrativă la economia de piaţă, au generat schimbări radicale în toate sferele vieţii sociale. În ţară s-a format un nou model economic, care include cele mai importante elemente ale infrastructurii de piaţă, în primul rând, un sistem financiar modern. În acelaşi timp, dezvoltarea intensivă a turismului internaţional, cooperarea economică cu alte sate, plăţile reciproce dintre agenţii economici, volumele semnificativ crescute de bani în numerar etc. au servit drept catalizator pentru elementul criminal specializat în fabricarea sau punerea în circulaţie a semnelor băneşti false sau a titlurilor de valoare false. Trecerea de la economia planificată la cea de piaţă a fost caracterizată de o scădere a dezvoltării economice, de o exacerbare a problemei şomajului, de apariţia simultană cu structurile comerciale sănătoase a unei serii de organizaţii economice semi-criminale şi de alţi factori negativi. Trecerea la economia de piaţă în Republica Moldova s-a desfăşurat fără un plan bine elaborat, speranţe prea mari fiind puse pe autoreglementarea pieţei. Toate aceste greşeli au stimulat criminalizarea economiei. Fabricarea sau punerea în circulaţie a semnelor băneşti false sau a titlurilor de valoare false a luat amploare în condiţiile analfabetismului masiv al populaţiei în ceea ce priveşte mijloacele şi metodele de protecţie a semnelor băneşti şi a titlurilor de valoare, a lipsei de responsabilitate juridică a agenţilor economici, atunci când aceştia nu raportează falsurile descoperite şi încearcă să rezolve problema prin distrugerea falsurilor, prin repunerea (intenţionată) a acestora în circulaţie sau prin deducerea din salariul angajatului (vânzătorului, casierului), care a acceptat semnul bănesc fals sau titlul de valoare fals ca fiind autentic.

Conform datelor statistice ale Ministerului Afacerilor Interne, numărul de infracţiuni prevăzute la art. 236 CP RM, înregistrate pe teritoriul Republicii

Moldova a fost de: 340 (în anul 2013)[4]; 285 (în anul 2014)[5]; 431 (în anul 2015)[6]; 215 (în anul 2016)[7]; 191 (în anul 2017)[8]; 199 (în anul 2018)[9]; 200 (în anul 2019)[10]; 109 (în anul 2020)[11]; 40 (în anul 2021)[12]; 61 (în anul 2022)[13]. Aceste date sugerează că numărul de infracţiuni prevăzute la art. 236 CP RM a fluctuat semnificativ în perioada 2013-2022, cu o tendinţă generală de scădere în ultimii ani. Cu toate acestea, este important de menţionat că aceste date ar trebui interpretate cu precauţie, deoarece pot fi influenţate de o serie de factori, inclusiv de numărul de semne băneşti false sau de titluri de valoare false descoperite, precum şi de calitatea acestor falsuri. În acelaşi context, fabricarea sau punerea în circulaţie a semnelor băneşti false sau a titlurilor de valoare false se caracterizează printr-o rată mare de latenţă, iar indicatorii reali ai stării şi dinamicii sale depăşesc cifrele înregistrate.

Fără îndoială, de la începutul anului 2020, numărul de tranzacţii monetare fără numerar la toate nivelurile economice din toate colţurile planetei a crescut datorită pandemiei de infecţie cu noul coronavirus COVID-19. Chiar şi după încheierea pandemiei, s-a păstrat tendinţa de limitare a contactului direct cu

[4] A se vedea: Informația operativă privind starea infracționalității (fără clasate) pe teritoriul Republicii Moldova. Pentru luna 12. 2013. https://www.old.mai.gov.md/ro/advanced-page-type/date-statistice

[5] A se vedea: Informația operativă privind starea infracționalității (fără clasate) pe teritoriul Republicii Moldova. Pentru luna 12. 2014. https://www.old.mai.gov.md/ro/advanced-page-type/date-statistice

[6] A se vedea: Informația operativă privind starea infracționalității (fără clasate) pe teritoriul Republicii Moldova. Pentru luna 12. 2015. https://www.old.mai.gov.md/ro/advanced-page-type/date-statistice

[7] A se vedea: Informația operativă privind starea infracționalității (fără clasate) pe teritoriul Republicii Moldova. Pentru luna 12. 2016. https://www.old.mai.gov.md/ro/advanced-page-type/date-statistice

[8] A se vedea: Informația operativă privind starea infracționalității (fără clasate) pe teritoriul Republicii Moldova. Pentru luna 12. 2017. https://www.old.mai.gov.md/ro/advanced-page-type/date-statistice

[9] A se vedea: Informația privind starea infracționalității pe teritoriul Republicii Moldova. 12 luni 2018. https://www.mai.gov.md/ro/date-statistice

[10] A se vedea: Informația privind starea infracționalității pe teritoriul Republicii Moldova. 12 luni 2019. https://www.mai.gov.md/ro/date-statistice

[11] A se vedea: Informația privind rezultatele combaterii infracționalității de către organele de urmărire penală și conducere a urmăririi penale ale Republicii Moldova. 12 luni 2020. https://www.mai.gov.md/ro/date-statistice

[12] A se vedea: Informația privind rezultatele combaterii infracționalității de către organele de urmărire penală și conducere a urmăririi penale ale Republicii Moldova. 12 luni 2021. https://www.mai.gov.md/ro/date-statistice

[13] A se vedea: Informația privind rezultatele combaterii infracționalității de către organele de urmărire penală și conducere a urmăririi penale ale Republicii Moldova. 12 luni 2022. https://www.mai.gov.md/ro/date-statistice

banii fizici şi de folosire tot mai frecventă a metodelor de achitare fără contact pentru produse, servicii şi lucrări. În Hotărârea Guvernului nr. 650 din 06.09.2023 cu privire la aprobarea Strategiei de transformare digitală a Republicii Moldova pentru anii 2023-2030, se menționează: „Numerarul este cel mai lent şi mai scump mijloc de plată, ce stimulează economia tenebră şi nu susţine dezvoltarea economiei digitale. Disponibilitatea şi utilizarea metodelor alternative şi accesibile de plăţi online constituie o precondiţie pentru tranzacţii financiare sigure şi rapide într-o economie digitală veritabilă.” [1] De asemenea, în alin. (1) art. $49^1$ al Legii nr. 548/1995 cu privire la Banca Naţională a Moldovei este evidenţiată „promovarea încrederii publicului în efectuarea plăţilor fără numerar”. [2] Mai mult, într-un proiect de lege aflat în examinare, este propusă „achitarea în numerar pentru bunul imobil/mijlocul de transport procurat doar dacă valoarea bunului procurat nu depăşeşte 100 salarii medii lunare pe economie prognozate în cazul bunului imobil şi 50 salarii medii lunare pe economie prognozate în cazul mijlocului de transport, pentru fiecare bun în parte, inclusiv în situaţia în care achitarea are loc în rate.” [3] Totuşi, efectuarea plăţilor fără numerar nu trebuie privită ca un panaceu care ar putea contribui la contracararea săvârşirii infracţiunilor săvârşite la art. 236 CP RM. Instrumentele de plată, folosite pentru a efectua plăţile fără numerar, pot fi falsificate aidoma semnelor băneşti şi titlurilor de valoare. Dovada o constituie prezenţa în Codul penal a articolului 237.

Totodată, în pofida utilizării active a formelor de plată fără numerar în majoritatea ţărilor, în Republica Moldova banii în numerar rămân cel mai popular mijloc de plată în relaţiile comerciale. Criza bancară, care a scurtcircuitat întreaga noastră societate, a condiţionat neîncrederea faţă de sistemul bancar şi a dus la acumularea unei mase monetare mari în rândul populaţiei. Dobânda scăzută la depozitele bancare şi nivelul ridicat de risc economico-politic inerent economiei naţionale, care se manifestă prin prezenţa unor condiţii generale nefavorabile pentru climatul economic şi de investiţii, determină tendinţele negative în schimbarea manifestărilor cantitative şi calitative ale fabricării sau punerii în circulaţie a semnelor băneşti false sau a titlurilor de valoare false.

În prezent, există numeroase resurse pe internet care oferă instrucţiuni şi software specializat pentru crearea de falsuri, precum şi şabloane pregătite pentru fabricarea anumitor bancnote. Progresul constant în tehnologia informaţiei a deschis noi oportunităţi pentru activităţile infracţionale, iar disponibilitatea şi vânzarea liberă a cernelurilor tipografice, a hârtiei, a aliajelor metalice şi a altor materiale necesare pentru fabricarea falsurilor, au făcut ca

această activitate să fie mai uşoară şi mai accesibilă decât oricând înainte. Una dintre cele mai sofisticate metode de fabricare a banilor falşi este reprografia. Această metodă utilizează tehnologia modernă de copiere şi multiplicare, iar rezultatul este o bancnotă falsă care seamănă foarte mult cu cea autentică. Cu toate acestea, tehnica reprografică nu poate reproduce cu exactitate elementele distincte ale bancnotei autentice, ci doar le imită. Acest neajuns se atestă, în special, la tehnologia de tipărire superficială. Cu toate acestea, bancnotele false pot fi fabricate şi prin metoda de tipărire adâncă. Atunci când este utilizată, bancnotele devin reliefate la atingere şi îşi păstrează această caracteristică chiar şi după o circulaţie repetată. De asemenea, pentru fabricarea de bani falşi se utilizează tipărirea ofset. Avantajele acestei metode pentru falsificatori constau în faptul că imaginile de pe bancnotele false nu sunt şterse de apă, stratul de vopsea nu este niciodată excesiv, ceea ce permite să se vadă prin el fibrele de hârtie.

În concluzie, pentru a asigura o funcţionare adecvată a sistemului monetar şi a pieţei valorilor mobiliare, este necesară dezvoltarea unor măsuri eficiente de prevenire şi combatere a fabricării sau punerii în circulaţie a semnelor băneşti false sau a titlurilor de valoare false. Analiza infracţiunilor prevăzute la art. 236 CP RM poate contribui la aprofundarea discursului ştiinţific privind esenţa juridică a acestora, bazată pe studiul literaturii de specialitate, analiza actelor normative naţionale şi internaţionale în materie, precum şi a practicii judiciare. În acest sens, este evidentă actualitatea efectuării unui studiu ştiinţific sistematic al problemelor legate de calificarea faptelor în baza art. 236 CP RM şi de interpretarea acestui articol prin prisma principiului legalităţii, precum şi găsirea metodelor eficiente pentru a depăşi aceste probleme.

**Referințe:**

1. Hotărârea Guvernului nr. 650 din 06.09.2023 cu privire la aprobarea Strategiei de transformare digitală a Republicii Moldova pentru anii 2023-2030. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2023, nr. 383-386.
2. Legea nr. 548 din 21.07.1995 cu privire la Banca Naţională a Moldovei. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1995, nr. 56-57.
3. Proiectul de lege privind efectuarea decontărilor în numerar. [Accesat: 16.11.2023] Disponibil: https://gov.md/sites/default/files/document/attachments/subiect-02-nu-695-mf-2023.pdf

CZU: 343.359.2

# DESPRE FENOMENUL EVAZIONIST ÎN ALȚI TERMENI DECÂT JURIDICO-PENALI

**Samoilenco Victoria**

doctorandă, Școala Doctorală Științe Juridice și Științe Economice
Universitatea de Stat din Moldova,
Ofițer superior, Secţia Reintegrare Socială, Penitenciarul nr.3, Leova,
Penitenciarul nr.3 Leova
ORCID: 0000-0002-5998-2622

*Tax evasion is incriminated by the Criminal Code of the Republic of Moldova. It is a crime not one of the most severe, resulting from the method of sanctioning, but with colossal negative social implications. Legal-criminal analyzes and analyzes of judicial practice have revealed the imperfections of the incrimination framework and the criminal-procedural framework. And yet, in order to identify the right solutions for this segment of criminality, it is necessary to study the phenomenon in a multidisciplinary way, the criminological point of view being particularly important. Only through a criminological approach, we can identify the elements of the causal system of the crime, and in this way, be closer to some ameliorative solutions. This is the purpose of this research, to carry out an analysis of tax evasion that starts from criminological science and its related fields. Not only the elements of the causal system of the crime will be identified but also some ameliorative solutions.*

***Keywords:*** *tax evasion, criminogenic factors, criminological prevention, tax education, tax pressure, tax legislation, tax administration, social consciousness etc.*

Evaziunea fiscală este incriminată în legislaţia penală a Republicii Moldova în 2 variante: una care vizează evaziunea întreprinderilor, instituţiilor şi organizaţiilor şi alta care vizează evaziunea persoanelor fizice. Vorbim despre o faptă infracţională care afectează relaţiile sociale cu privire la formarea bugetului public naţional prin neîndeplinirea de către contribuabili a obligaţiilor fiscale. Doctrinari precum V. Vlaicu [1], S. Brînza [2], V. Stati [3,4] ș.a. au tratat în termeni juridico-penali acest subiect, încât puține aspecte au rămas nerelevate. Totuşi, având în vedere că fenomenul evazionist în Republica Moldova este unul de mare amploare, se conturează necesitatea de a studia fenomenul pluridisciplinar, pentru a răspunde la întrebarea „de ce tot mai mulţi oameni evită să îşi onoreze obligaţiile fiscale şi caută metode de eschivare?

În sistemul cauzal al infracţiunii de evaziune fiscală se includ de fapt atât de multe elemente încât în prezentul articol vom trata destul de sumar. Ar fi necesară o lucrare monografică care să abordeze mai complex aspectele criminologice ale fenomenului evazionist. În fapt, paradoxul acestui vid științific este cu atât mai mare cu cât problema în sine nu este una de dimensiuni mici,

fiind puternic înrădăcinată în realitatea socială. Simplul fapt de a descrie elementele componenţei de infracţiune şi semnele acestora nu contribuie semnificativ şi nu generează soluţii pentru diminuarea fenomenului abordat. Nici chiar clarificarea în sensul de a ameliora unele aspecte procedurale legate de modul în care trec prin filtrul justiţiei în mod eşuat aceste infracţiuni nu ar contribui la diminuarea acestui fenomen infracţional.

Să purcedem aşadar, la elucidarea cauzelor fenomenului evazionist. În primul rând ar trebui să notăm că ***există o problemă de atitudine*** şi anume una concretizată în atitudinea organelor de ocrotire a normelor de drept iar alta în atitudinea contribuabililor. Numai Serviciul Fiscal de Stat (în continuare SFS) încearcă cât de cât să se opună fenomenului prin sesizări la organele competente. În rest, analizând un număr semnificativ de sentinţe, am constatat faptul că avem o justiţiere slabă a acestei infracţiuni din cauza atitudinii delăsătoare. Am identificat practici neuniforme precum cauze penale în care SFS a întreprins acţiuni necesare pentru recuperarea prejudiciului fără a proceda la fel în alte cazuri absolut similare precum şi un număr mare de sentinţe care au culminat cu încetarea procesului penal ca rezultat al expirării termenului de prescripţie. Într-un număr nesemnificativ de sentinţe am identificat ca instanţa să emită condamnări, culmea, mai des în cazul evaziunilor cu sume mici decât în cazul evaziunilor cu sume mari. Sunt 3 concluzii care pot fi deduse: fie în organele de drept activează persoane incompetente ce nu pot descoperi şi trage la răspundere penală persoanele care săvârşesc astfel de delicte, fie într-adevăr deconspirarea evazioniştilor de sume mari reprezintă o acţiune de urmărire penală mai complicată, dificil de realizat în interiorul termenului de prescripţie, fie această stare de lucruri este o culpă profesională tangenţială fenomenului corupţional, oarecum conex evazionismului. Nu ne putem aştepta să plătească contribuabilii taxele în mod transparent dacă apare deja certitudinea că legea se aplică extrem de blând în raport cu astfel de infracţiuni şi mai ales, trecerea lor prin filtrul justiţiei se realizează selectiv.

Pe lângă atitudinea organelor de ocrotire a normelor de drept, deosebit de importantă este atitudinea contribuabililor. Republica Moldova oferă extrem de puţine facilităţi pentru antreprenori, ei înşişi se simt ca într-o junglă fiscală, fiindu-le destul de greu să facă faţă sistemului de impozite şi taxe în deosebi atunci când nu au venituri. Statul în acest caz este privit ca un adversar, nu ca un prieten care să protejeze antrepriza. Unii consideră că „dezvoltarea conştiinţei civice a cetăţeanului în ce priveşte obligaţiile faţă de stat, pe care trebuie să-l perceapă ca pe un protector, şi nu ca pe un jefuitor” [5, pag. 152] ar trebui să fie una dintre măsurile prin care să ameliorăm această stare de

lucruri. Dar poate oare această conştiinţă să fie dezvoltată în condiţiile în care legea este foarte tolerantă în raport cu evazioniştii? Bineînţeles că nu, motiv pentru care, în combaterea evazionismului un rol deosebit îl are existenţa unui pachet de sancţiuni viabile, un nivel drastic de aplicare al legislaţiei fiscale şi evident, un mecanism eficient şi transparent de compensare a contribuabililor responsabili şi de bună-credinţă.

Putem corela amploarea fenomenului evazionist şi anumitor probleme din domeniul axiologiei. În spaţiul dintre Prut şi Nistru mereu s-a perpetuat o criză a valorilor şi în pofida sărăciei, în mod paradoxal, valorile materiale prevalând celor morale. Predomină invidia şi fala ce derivă din nivelul înalt de bunăstare, practic, modelul uman ideal fiind cel care reuşeşte relativ rapid să obţină avere pe care să şi-o protejeze construindu-şi o schemă de relaţii şi cunoscuţi, motiv pentru care prieteniile, căsătoriile, alte metode de afiliere prin pseudoînrudire (cununie, botez) care ar fi trebuit să aibă un substrat spiritual, se înfăptuiesc în bază de interes. Cinstea, omenia, corectitudinea, şi mai important patriotismul, nu reprezintă decât pentru un număr limitat de indivizi repere axiologice. Patriotismului i se dă deseori o interpretare eronată, în fapt, un om care îşi achită taxele fiind net mai îndrăgostit de patria sa decât unul care poartă emblemă cu tricolor şi stema ţării pe maiou.

Prevalenţa valorilor materiale în raport cu cele morale a mai generat şi un cult al risipei, al traiului artificial, în necorespundere cu ceea ce reprezintă omul de facto, ori, nu în zadar aproape toate cuplurile fac poze de nuntă în locaţii scumpe, asemeni unor prinţi şi prinţese care s-au născut la palat. E într-un fel şi un cult al ipocriziei, şi o formă de conduită demonstrativă, ori, este logic ca un individ motivat să-şi afişeze bunăstarea cu orice preţ, să fie dispus să îşi suplinească venitul şi din contul eschivării de la obligaţiile fiscale, pentru a obţine bunăstarea cu orice preţ. În fapt, cunoaştem pentru că este reprezentativă ţării noastre expresia „trebuie să ştii să te învârteşti”, numai că din aceste învârteli nu poate prospera statul, pentru că nu se achită impozite. Când în societate apar un număr mare de astfel de indivizi, în mod reactiv, vor apărea şi mai mulţi, pentru că nimeni nu este obişnuit să practice o morală a autosuficienţei, a strictului necesar şi a echilibrului, cu atât mai mult o morală a renunţării şi umilinţei. Cei mai mulţi se vizează în top, nimeni nu se vrea umil. În autodezvoltare, cei mai mulţi nu se vor axa pe repere personale (ce cred?, ce simt?, ce îmi doresc? etc.) ci pe repere de la vecin (ce are el?, ce face?, cine este?, ce reprezintă?, cu ce se ocupă? etc.).

Trebuie să conştientizăm că nu vom inhiba evazionismul numai pe căi legale, avem nevoie să ne resetăm valoric şi să ne lecuim de anumite metehne

morale. Goana după bunăstare întotdeauna a întărit spiritul de fraudă şi nu invers, iată de ce trebuie să cultivăm în special tinerilor ideea de îmbogăţire argumentată, şi în special că îmbogăţirea trebuie să se facă nu pentru a susţine depravarea, excesul şi risipa, dar pentru a crea infrastructură şi a susţine procese, ex.: nu-ţi deschizi o firmă numai de dragul de a avea bani dar şi de dragul de a te face util societăţii prin faptul că prestezi servicii, produci, oferi locuri de muncă, oferi bune exemple despre cum se manageriază un business la urma urmei.

Dintre toate teoriile criminologice care încearcă să explice cauzal comportarea criminală, teoria imitaţiei, aparţinând sociologului Gabriel Tarde [7, pag.514, 528, 891], pare mult mai verosimilă în cazul infracţiunii de evaziune fiscală, care nu este nicidecum un rezultat al compulsiei sau al instinctului necontrolat, decât în puţinele cazuri patologice când îmbogăţirea este obiectul captivant al omului cu tulburare obsesiv-compulsivă. Dincolo de faptul că este o lege a firii umane ca să imite în primul rând conduitele negative, pentru că este un exerciţiu greu să fundamentezi conduita cu gândul la consecinţe şi mult mai uşor cu gândul la recompensa imediată, care dă satisfacţii, dar conduitele negative asta ne oferă, recompensă în termen scurt (şi pe termen scurt ca atare). Este normal aşadar, ca o persoană să vadă pe altă persoană îmbogăţindu-se rapid şi să-i preia metoda, iar dacă în metodă intră şi eschivarea de la obligaţii fiscale, o va face, mai ales dacă observă că persoana pe care o imită nu a fost sancţionată sau a fost sancţionată blând. Vorbim despre un efect reactiv, aşa se întâmplă în cazul Republicii Moldova, unde observăm atât de multe contraste: oameni cu trai modest, oameni cu trai la limita sărăciei şi oameni cu bunăstare, ultimii fiind acei „oameni isteţi” care ştiu cum „să se învârtească”, care nu-şi declară onest veniturile şi nu achită taxe.

Este util în sens criminologic să analizăm background-ul, ceea ce se află în spatele evazioniştilor, pentru că deşi ei imită un comportament, nu este un comportament imitat de toţi. Aici avem o sumedenie de situaţii tipice. Mulţi evazionişti au preluat prin învăţare comportamentul negativ de la un părinte, evazionist şi el. Mulţi părinţi cultivă copiilor spiritul de fraudă. Şi apropo, spiritul de fraudă poate fi observat şi ca un comportament tipic, de adaptare, la vârste destul de timpurii, la copiii care au tendinţa să copie sau să trişeze în oricare mod la examene. Mecanismul psihocomportamental este aproape acelaşi, doar că la populaţia de orientare prosocială se mai atenuează odată cu vârsta. Nu în zadar cei cinstiţi şi cu note mari se spune că eşuează în viaţă. Ei foarte rar devin oameni bogaţi, iar dacă devin o fac pe căi cinstite.

Există evazionişti care nu au preluat comportamentul în familie. Ei acţionează inspiraţi de ideea de a face bani. Probabil au resimţit la un moment

dat plăcerea bogăţiei şi au devenit dispuşi să renunţe la o parte din normele prosociale pentru a fi în câştig. Alţi evazionişti acţionează inspiraţi de reuşitele oamenilor cu care se anturează. În spectrul social al evazioniştilor de regulă întâlnim oameni cu statut social înalt, cu studii superioare, cu vastă experienţă în business, cu relaţii sociale ramificate (oameni din politică, din forţele de ordine, funcţionari din cadrul diferitor autorităţi publice etc.). Astfel de oameni au o preocupare activă de a-şi construi o viaţă socială anume printre elite, desconsiderând chiar traiul oamenilor simpli.

Există şi o categorie de evazionişti care comit astfel de acte din disperare, din presingul fiscal pe care îl resimt, fiind anxioşi, temându-se de faliment şi chiar de faptul că vor fi descoperiţi. Astfel de evazionişti nu au foarte multă experienţă în business, evazionează de regulă sume mici, dar se visează „înotând printre rechini”. Nu în ultimul rând avem o categorie de evazionişti care au fost discriminaţi de către stat, care şi-au declarat un timp în mod onest veniturile şi achitat taxele, însă, au fost trataţi incorect fie la acordarea subvenţiilor, fie au observat pe alţi antreprenori care le făceau concurenţă, crescând, statul lăsându-i să activeze în condiţii de fiscalitate netransparentă în mod nestingherit. Astfel de evazionişti, prin comportamentul lor parcă ar protesta împotriva justiţiei selective, ar întreprinde o acţiune de contrapunct. Este vorba despre oameni dezamăgiţi, care văzând eşecul justiţiei au încetat să mai creadă în ea. Unii îşi schimbă atitudinea şi fără a fi dezamăgiţi, pur şi simplu abordând problema cu mai mult pragmatism.

În doctrină am întâlnit şi opinii care asociază evazionismul cu „economia subterană”. [8, pag. 232] Probabil în modul în care este incriminat în alte state, există şi astfel de temei. În Republica Moldova însă pentru „economia subterană” sau „economia tenebră” avem alt spectru de infracţiuni şi anume: pseudoactivitatea de întreprinzător, practicarea ilegală a activităţii de întreprinzător, contrabanda şi deja infracţiuni care se referă la traficul cu obiecte ilicite (arme, droguri etc.). Evazioniştii fiscali practică de regulă businessuri legale, unicul viciu în conduita lor fiind legat de declararea veniturilor şi eschivarea de la onorarea obligaţiilor fiscale. De asemenea se mai spune că evaziunea fiscală face parte dintr-un cadru mai larg al economiei informale comercializabile. [9]

Se mai stipulează în doctrina criminlogică despre evaziunea fiscală că ar face parte din „criminalitatea gulerelor albe”: „denumire dată totalităţii infracţiunilor săvârşite de persoane care ocupă poziţii înalte în lumea de afaceri şi în aparatul de stat şi care folosesc poziţia şi influenţa lor politică şi economică în scopuri criminale.” [10] Pe bună dreptate evaziunea fiscală este inclusă în

acest tip de criminalitate. Ea mai reprezintă un tip de criminalitate non-violentă. În limbaj comun se mai asociază cu „criminalitatea oamenilor inteligenţi”. Conform incriminării efectuate de legiuitorul moldav, dar în fond şi de legiuitorii altor state, evaziunea mai subscrie şi criminalităţii economice. Încadrarea evaziunii în aceste tipuri de criminalitate din păcate favorizează un nivel slab de conştientizare. Evazioniştii pot fi priviţi ca oameni deştepţi, din cauza inteligenţei şi a faptului că nu se manifestă violent se bucură de indulgenţă din partea opiniei publice. În fapt, în jurul lor se ţese o întreagă pânză de prejudecăţi, în special că nu ar fi periculoşi, iar faptul că se bucură de un bun nume, determină în dese cazuri ca şi organele de drept să acţioneze indulgent.

Am constatat deja că nu putem analiza din punct de vedere criminologic evazionismul fiscal făcând abstracţie de fenomenul corupţional, care-l modelează şi condiţionează semnificativ. Şi profesorul N. Lupu, într-un articol ştiinţific vorbeşte despre evazionism ca despre un fenomen infracţional în care statul este mai mult complice decât justiţiabil. [11] Acesta identifică în sistemul cauzal al evaziunii următoarele elemente:

1. Mărirea excesivă a sarcinii fiscale, care provoacă o reacţie de respingere a plătitorilor de impozite;

2. Legislaţia fiscală ineficientă (incoerentă, instabilă şi neclară, cu multe inadvertenţe, lacune şi excepţii), care permite sustragerea de la plata impozitelor;

3. Educaţia fiscală insuficientă a contribuabililor (lipsa de informare şi necunoaştere a legislaţiei şi a obligaţiilor ce le revin, dar, şi indolenţa şi atitudinea de sfidare din partea unora dintre ei);

4. Birocraţia şi atitudinea negativă a funcţionarilor fiscali şi, uneori, excesul de zel al acestora;

5. Comportamentul psihologic deviant al plătitorilor de bună-credinţă, care observă, zi de zi, că statul este un prost gospodar al banului public;

6. Repartizarea inechitabilă a cotelor de impozitare pe grupe de venituri şi categorii de contribuabili. [11, pag. 177]

Şaguna D. D. consideră că în fenomenul evaziunii fiscale intervin 2 categorii de cauze: „cauze subiective (în mare majoritate, referindu-se la cultura şi conştiinţa fiscală joasă a contribuabilului) şi cauze obiective (lacunele legislative, impreciziile legislaţiei, cât şi norme posibile de interpretări).” [12] Admisibilă această categorisire, însă consider că am putea include o a III-a categorie de cauze şi anume cauzele inter-subiective, care ţin de relaţia defectuoasă a contribuabilului cu statul (birocraţia, atitudinea nerespectuoasă a

funcţionarilor publici, tratamentul preferenţial din partea acestora etc.).

Citând pe A. Balan, I. Luchian şi A. Ţepordei într-un studiu în care descriu problemele evaziunii fiscale în Republica Moldova, notează următoarele cauze ale evazionismului:

1. Povara fiscală. Atunci când presiunea fiscală este relativ înaltă, contribuabilul poate alege să se eschiveze de la plata impozitelor fie în totalitate (intrarea în economia subterană), fie în parte, practicând evaziunea fiscală deşi activitatea sa rămâne în economia oficială.

2. Complexitatea şi instabilitatea reglementărilor fiscale. Complexitatea şi, în special, instabilitatea reglementărilor fiscale complică contabilizarea şi provoacă erori atunci când agenţii economici îşi calculează impozitele şi taxele, care urmează să fie plătite.

3. Slăbiciunea administraţiei fiscale. Contribuabilul poate practica evaziunea fiscală şi în cazul în care sancţiunea pentru această faptă este mică sau probabilitatea de a fi identificat şi sancţionat este joasă. Lipsa dotărilor în domeniul sistemelor informaţionale şi tehnicii de calcul performante din cadrul aparatului administrativ, organizarea haotică şi ineficientă, nu dau posibilitatea controlului şi prevenirii evaziunii fiscale.

4. Facilităţile fiscale ca diminuare a anumitor obligaţii de plată către bugetul de stat sau local în favoarea anumitor contribuabili sau categorii de contribuabili în limitele şi în conditiile legii, în condiţiile acordării fără o fundamentare raţională constituie premise ale evaziunii fiscale şi deteriorării disciplinei fiscale. [13, pag. 57-58]

Făcând sinteză celor relatate, voi alcătui un alt sistem cauzal al evazionismului în care includ ca şi elemente-cheie următoarele categorii de factori:

1. ***Factori politici*** – forţe politice oculte care favorizează businessurile mari, corupţia la nivel înalt, favoritismul politic, organizaţii social-politice care preferă finanţarea ocultă, politică penală şi fiscală ineficientă etc.;

2. ***Factori economici*** – dificultăţile unor antreprenori de a face faţă sistemului legal de impozite şi taxe, aplicarea preferenţială sau neproporţională a subvenţiilor, concurenţa neloială, decalajul dintre facilităţile acordate antreprenorilor mari şi cele acordate antreprenorilor mici, monopolizarea în anumite sectoare ale economiei etc.

3. ***Factori juridici*** – lipsa unui cadru de incriminare viabil, pedepse blânde, justiţie selectivă, practici judiciare neuniforme, proceduri penale imperfecte, dificultăţi tactico-metodologice de investigare a evazionismului, forţe de ordine uşor coruptibile etc.

4. ***Factori sociali*** – nivelul înalt de criminalitate în cadrul societăţii la modul general, atitudinea blândă a opiniei publice faţă de criminalitatea gulerelor albe, nivel înalt de subculturalizare al populaţiei, nivel redus de informare, rată scăzută a denunţurilor etc.;

5. ***Factori morali*** – criza valorilor, prevalenţa valorilor materiale, subminarea valorilor morale, cultul luxului şi a risipei, spiritul de fraudă, pseudovalorizarea sau atribuirea unor sensuri eronate anumitor valori (patriotismul, demnitatea, cinstea), lipsa unor repere morale, a unor exemple pozitive etc.

Evazionismul fiscal ca şi fenomen infracţional în Republica Moldova, deseori este în percepţie comună privit ca „o problemă de mentalitate”. Şi pe bună dreptate, în ţara noastră populaţia încă nu are o conştiinţă socială dezvoltată, o mentalitate sănătoasă prin care se subînţelege că statul cu toate sistemele şi subsistemele sale nu poate exista decât în baza unui buget care se formează prin colectarea de impozite şi taxe. Această mentalitate este de provenienţă sovietică. Cât timp Republica Moldova a fost parte a blocului sovietic, a avut cele mai mici defalcări de la bugetul unional. RSSM avea cel mai neînsemnat fond de alocări sociale din care se plăteau pensiile. Până şi Armenia, cu o populaţie mai mică, primea de două ori mai multe alocări sociale.[14] Acest fapt ne vorbește despre faptul că moldovenii pe de o parte au avut timp să se obişnuiască cu puţinul, pe de altă parte, nefiind obişnuiţi cu impozitarea individuală, nu au învăţat să plătească, pentru a primi. După 1950 fiind atins un nivel înalt de colectivizare (97%), şi în fapt, colectivizarea fiind deja încheiată, [15, pag. 581] persoana fizică nu mai plătea atât de multe impozite, sovhozurile, colhozurile şi alte forme de organizare economică aveau asemenea obligaţii. În era sovietică moldovenii au învăţat deci, să nu plătească impozite şi să se mulţumească cu ceea ce „pică printre degete”: alocaţii sociale mici defalcate de la bugetul unional, şi eventual ce mai reuşea să fure fiecare în parte pentru sine din colhoz (de unde şi practica cu „învârtitul” la moldoveni ).

Analizele juridico-penale efectuate de către cercetătorii ştiinţifici asupra infracţiunilor de evaziune fiscală au scos în evidenţă hibele cadrului de incriminare, analizele efectuate de către aceştia asupra practicii judiciare au dat în vileag hibele cadrului procesual şi erorile comise în aplicarea legii, pe când criminologii au posibilitatea să releve mult mai mult de atât: factorii criminogeni şi toată gama de elemente care se încadrează în sistemul cauzal al evazionismului ca şi fenomen infracţional. Numai din cele relatate mai sus putem conchide că perfecţionarea cadrului de incriminare, a celui procesual şi asigurarea condiţiilor optime pentru o mai justă aplicare a legii nu ar reuşi să

stopeze acest fenomen. Cel puţin nu în Republica Moldova. Fenomenul evazionismului va fi stopat în ţara noastră numai în momentul când statul va acţiona în mod concertant ca un bun incriminator (laborant al legii), ca un bun acuzator (implementator al legii) şi în ultimă instanţă, ca un agent educator.

Relevarea aspectelor criminologice au scos în evidenţă probleme aferente evazionismului precum: corupţia, nivelul scăzut de cultură juridică, nivelul scăzut de conştiinţă socială, mentalitate îngustă, criza valorilor, respectul scăzut faţă de valorile juridice, cultul excesului şi al risipei etc. Aceste probleme însă, nu pot fi soluţionate prin înăsprirea legii, care de fapt ar putea favoriza un nivel mai înalt de vigilenţă criminală, ci numai prin educaţie. Anume prin educarea populaţiei în spiritul patriotismului, al valorilor autentice, în special al valorilor juridice, ar putea schimba sistemul de atitudini, convingeri şi motivaţii criminale ale contribuabililor răi de plată. Încă mai importantă este educaţia în scop preventiv: adolescenţii şi tinerii trebuie educaţi într-o asemenea manieră încât să nu ducă mai departe această moştenire sovietică (mentalitatea îngustă, conştiinţa socială slab dezvoltată etc.), ei trebuie deprinşi să trăiască în armonie cu statul, prin respectarea legilor şi în genere a valorilor juridice pe care acesta se fundamentează.

Tinerilor şi adolescenţilor trebuie să li se furnizeze conţinuturi educaţionale capabile să le întărească sistemul de comportamente prosociale, cărora subscrie şi comportamentul onest în raport cu sistemul legal de impozite şi taxe, în rest, comportamentul de evazionare trebuie înţeles ca o formă de devianţă comportamentală care necesită corecţie şi profilaxie în rând cu toate celelalte comportamente infracţionale (violenţa sexuală, violenţa fizică, violarea patrimoniului etc.). Este important în acest sens ca statul să aibă o ofertă corecţională pentru rău-plătitori, informativă, reeducativă, psihocorecţională care să fie pusă la dispoziţie prin intermediul instituţiilor care asigură executarea pedepselor penale (instituţiile penitenciare şi birourile de probaţiune).

**Referinţe:**

1. Codul Penal al Republicii Moldova nr. 985 din 18.04.2002, publicat în Monitorul Oficial din 14.04.2009, nr. 72-74, art.195.
2. VLAICU, V. et al Drept fiscal. Suport de curs. Chişinău: CEP USM, 2014, 300 pag.
3. BRÎNZA, S., STATI, V., Drept penal. Partea specială, vol. II. Chişinău: Tipografia Centrală, 2011, 1321 pag.
4. STATI, V. Răspunderea penală pentru evaziunea fiscală a întreprinderilor, instituţiilor şi organizaţiilor (art.244 CP RM), Partea II, În: Revista Naţională

de Drept, nr. 8, 2012, pp.13-18.
5. STATI, V., Răspunderea penală pentru evaziunea fiscală a persoanelor fizice (art.244/1 CP RM), Partea I, În: Revista Națională de Drept, nr. 4, 2012, pp.13-18.
6. CUCIAL, I. et al. Distincție dintre conceptul de evaziune fiscală legală și fraudă fiscală. În: materialele simpozionului științific al tinerilor cercetători din 28-29 aprilie 2017, ed. XV, vol. II. Chișinău, Republica Moldova, pp. 151-152.
7. ELLENBERGER, H.F. The discovery of the unconscious. New York: Basic Books, 1970, 932 pag.
8. MUNTEANU, V. Evaziunea fiscală în Italia: contextul penal, extrapenal și criminologic. În: Studia Universitatis Moldaviae, nr. 11 din 2021, pp. 230-240.
9. ENSTE, D., SCHNDEIDER, F. Increasing shadow economies all over the world. Fiction or reality. A survey of the global evidence of their size and of their impact from 1970 to 1995. Bonn: The Institute for the Study of Labor (IZA), 1998, 65 pag.
10. Portal legislativ. Legea de la A la Z. Dicționar juridic. Accesat [12.11.2023] Disponibil: https://legeaz.net/dictionar-juridic/criminalitatea-gulerelor-albe
11. LUPU, N. Evaziunea fiscală – fenomen infracțional în care statul este mai mult complice decât justițiabil. În: materialele conferinței științifice internaționale „Devianță și criminalitate. Evoluție, tendințe și perspective” din 9-10 noiembrie, 2017, Bacău, România, vol. III, Ed. III. Bacău: Ed. Universul Juridic, 2018, pp. 175-182;
12. ȘAGUNA, D.D. Drept fiscal. Ed. a 5-a. București: C.H. Beck, 2013, 360 pag.
13. LUCHIAN, I., ȚEPORDEI, A. Problemele evaziunii fiscale în Republica Moldova. În: materialele conferinței științifice „Creșterea Economică în condițiile globalizării” din 11-12 octombrie 2018, Chișinău, Moldova, Ed. XIII, vol. II. Chișinău: CE INCE, 2018, pp. 55-60.
14. Portal economic: economica.md Accesat [12.11.2023] Disponibil: https://economica.md/file-de-istorie-economica-cum-era-subventionat-bugetul-moldovei-sovietice/
15. ȘIȘCANU, I. Colectivizarea în RSS Moldovenească: conjunctură, modalități și consecințe. În: Historia est magistra vitae: valori, paradigme, personalități, masă rotundă in honorem profesor Ion Eremia, 6 octombrie 2019, Chișinău. Chișinău: Biblioteca Științifică Centrală, 2019, pp. 567-581.